

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

مجلس عقد بیع

از نگاه فقه و اسناد تقنینی افغانستان

(رساله ماستری)

محصل: حسام الدین "حنیفا"

استاد رهنما: دکتور رفیع الله "عطاء"

سال: ۱۴۰۱ هـ. ش - ۱۴۴۴ هـ. ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعيات و قانون
پروگرام ماستري فقه و قانون

امارت اسلامي افغانستان
وزارت تحصيلات عالي
معينيت امور علمي

مجلس عقد بيع

از نگاه فقه و اسناد تقنيني افغانستان

(رساله ماستري)

محصل: حسام الدين "حنيف"

استاد رهنما: دكتور رفيع الله "عطاء"

سال: ۱۴۰۱ هـ ش - ۱۴۴۴ هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم حسام الدین ولد مولوی کفایت الله: ID: SH-MSF-97-372 محصل دور ششم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: مجلس عقد بیع از نگاه فقه و اسناد تقنینی افغانستان به روز چهارشنبه تاریخ ۱۳/۱۲/۱۴۰۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۲ (نمره به عدد) نود و دو (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیات	
۲	استاد محمد نعیم جلیلی	عضو هیات	
۳	دکتور رفیع الله عطاء	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... آمر بورد ماستری

خلاصه بحث

طوری‌که واضح است بخش معاملات مالی یکی از زمینه‌هایی است که بسیاری مسایل جدید فقهی در ارتباط به آن واقع می‌شود. از این میان، بخش بیوع، نظر به نیاز روزمره هر شخص به آن، از اهمیت خاصی برخوردار است. یکی از مراحل مهم در بیع، مرحله مجلس عقد می‌باشد؛ زیرا از یک سو، بدون گذر از این مرحله، عقد بیع به وجود نیامده، و از جانب دیگر، شریعت اسلامی برخی خیاراتی را برای حمایت از عاقدین مقرر نموده است که مبتنی بر مجلس عقد می‌باشند. افزون بر آن، در صورت انجام عقد توسط وسائل ارتباطی جدید، برخی سهولت‌های اقتصادی نیز بر اساس مجلس عقد بیع مرتب می‌گردد. این اثر تحت عنوان "مجلس عقد بیع از نگاه فقه و اسناد تقنینی افغانستان" مجلس عقد بیع را در روشنایی مذاهب چهار گانه فقهی، با بیان موقف قوانین افغانستان به بررسی گرفته پس از توضیح نکات اتفافی و اختلافی میان دیدگاه‌های مختلف، رأی راجح را مطابق معیارهای شرعی و مقتضیات زمانی و مکانی به جامعه نیازمند افغانی تقدیم می‌نماید.

روش بحث در این رساله بیشتر کتابخانه‌ای - استقرائی و تحلیلی - است که دیدگاه‌های فقهی از کتب مختلف جمع آوری شده و سپس به بررسی و مقایسه این آراء جهت دریافت نظر راجح پرداخته شده است. همچنان، نظریات انتخاب شده در قوانین افغانستان که به این موضوع مرتبط است، مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است.

بدین ترتیب، در نتیجه دیدگاه راجح در موضوع مجلس عقد بیع به دست آمده و نکات قوت و ضعف در احکام قوانین مربوط نیز برملا گردیده است.

اهمیت موضوع	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
اسباب اختیار موضوع	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
سوالهای تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
پیشینه تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
اهداف تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مشکلات تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مواد و روش تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
خطه و پلان تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل تمهیدی: تعریف و ارکان عقد بیع. Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: تعریف عقد بیع	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب اول: عقد در لغت و اصطلاح	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب دوم: بیع در لغت و اصطلاح	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب سوم: عقد بیع در قانون	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مبحث دوم: ارکان عقد بیع	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب اول: رکن در لغت و اصطلاح	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب دوم: ارکان عقد بیع از نظر فقها	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب سوم: ارکان عقد بیع در قانون	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب چهارم: صیغه عقد	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل اول: ارکان، شروط و مشروعیت مجلس عقد بیع. Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: تعریف مجلس عقد	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب اول: مقدمات مجلس عقد	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: مرحله مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: تعیین مفهوم نظریه مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: مجلس عقد در لغت و اصطلاح. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب پنجم: مجلس عقد در قانون. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم: انواع و شروط مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: انواع مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: شروط مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث سوم: مشروعیت مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: دلایل مشروعیت مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: حکمت مشروعیت مجلس عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل دوم: اتحاد مجلس عقد در عقد بیع. Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: اثر متصل شدن قبول به ایجاب در عقد بیع ... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم: اثر اتحاد مجلس عقد در صحت عقد بیع ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: تعریف اتحاد مجلس. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: حاضر بودن عاقدین در مجلس عقد بیع. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: دانستن هر یکی از عاقدین چیزی را که از دیگری صادر شده است ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: رجوع نکردن عاقدین از عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب پنجم: مشغول نشدن به چیز بی ارتباط به عقد. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب ششم: وجود نداشتن فاصله که بر روی گردانیدن از عقد دلالت نماید ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث سوم: عقد هایی که اتحاد مجلس برای آن شرط نیست ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث چهارم: اثر قطع شدن مجلس از جهت عوارض ارادی در عقد بیع ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: جدا شدن جسمی از یکدیگر. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: قطع شدن مجلس به آنچه که بر روی گردانیدن اختیاری از عقد دلالت نماید ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث پنجم: اثر قطع شدن مجلس عقد از جهت عوارض غیر ارادی بر عقد بیع
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: قطع شدن مجلس به سبب جدا شدن جسمی پیش از انعقاد بیع
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: قطع شدن مجلس به سبب از بین رفتن اهلیت قبل از انعقاد بیع
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث ششم: چگونگی پایان یافتن عقد.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل سوم: نتایجی که بر نظریه مجلس عقد مرتب میگردد
Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: خیار قبول.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم: خیار رجوع.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث سوم: خیار مجلس.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: تعریف خیار مجلس.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: مذاهب فقها در مورد ثبوت خیار مجلس.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: تأثیر خیار مجلس بالای عقد بیع.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: ختم خیار مجلس.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث چهارم: انواع خیار در قانون.....
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل چهارم: مسائل تطبیقی مجلس عقد
Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: مجلس عقد میان دو شخص حاضر.
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: تعریف و حدود مجلس عقد میان طرفین حاضر.
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: تبدیل شدن مجلس عقد میان دو شخص حاضر.
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: خصوصیت های مجلس عقد میان طرفین حاضر
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: مجلس عقد در میان طرفین حاضر در حالت قرار .
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب پنجم: مجلس عقد در میان طرفین حاضر در حالت رفتار ...
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب ششم: مجلس عقد بالای کشتی، طیاره و امثال آن.
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب هفتم: زمان تمام شدن عقد میان دو شخص حاضر در قانون
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم: مجلس عقد میان دو شخص غائب. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: تعریف و حدود مجلس عقد در میان دو شخص غائب. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: خصوصیت های مجلس عقد میان دو شخص غائب ... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: مسائل تطبیقی مجلس عقد میان دو شخص غائب ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: زمان تمام شدن عقد میان اشخاص غایب. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
مطلب پنجم: زمان تمام شدن عقد میان افراد غائب در قانون. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث سوم: مجلس عقد به واسطه وسایل ارتباط جدید ... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: مجلس عقد توسط وسایل ارتباط که لفظ و صوت را انتقال میدهد ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: مجلس عقد توسط وسایل ارتباط که مکتوب را انتقال میدهد ERROR! BOOKMARK
NOT DEFINED.

مطلب سوم: مجلس عقد به واسطه اینترنت ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: مجلس عقد توسط وسایل ارتباطی جدید در قانون .. ERROR! BOOKMARK NOT
DEFINED.

نتیجه گیری.....

7

پیشنهادات.....

10

فهارس

.....Error

! Bookmark not defined.

فهرست آیات قرآنی

.....
Error! Bookmark not defined.

فهرست آثار و احادیث نبوی

.....Error!

Bookmark not defined.

.....فهرست اعلام

Error! Bookmark not defined.

.....فهرست مراجع و مصادر

11

.....:Summary of the Research

نتیجه گیری

1. عقد در اصطلاح فقها عبارت از ارتباط گرفتن ایجاب که از یکی عاقدین صادر میشود به قبول دیگر میباشد به قسمی که اثر آن در معقود علیه ظاهر گردد.
2. قانون مدنی افغانستان عقد بیع را به معنی عام آن تعریف نموده است.
3. هدف از عقد بیع در این رساله، بیع به معنی خاص آن میباشد.
4. ایجاب عبارت از کلامی است که نخست از بائع یا مشتری صادر میشود و قبول عبارت از سخنی میباشد که پس از ایجاب از یکی عاقدین صادر میگردد.
5. عقد دارای دو مرحله اساسی میباشد که یکی مرحله اجرای عقد میباشد که عبارت از همان مرحله ایجاد و بناء عقد میباشد و دیگری مرحله ای است که در آن بر عقد نتایج مرتب میگردد.
6. ارکان عقد بیع از نظر فقهای احناف عبارت از ایجاب و قبول میباشد و از نظر علمای قانون عقد دارای دو رکن بوده که عبارت از تراضی و سبب میباشد.
7. تعبیر از اراده در عقد بیع، میان دو شخص غائب و یا دو شخص حاضر، یا به لفظ صورت میگیرد، یا به مکتوب واضح، یا به اشاره مفهوم و یا به فعل.
8. در معاملات بزرگ بیع، اکثرا قبل از مرحله مجلس عقد گفتگو و چانه زنی صورت میگیرد که اگر در صیغه عقد ابهامی وجود داشته باشد، آنرا واضح میسازد و این گفتگو و چانه زنی حکم مجلس عقد را ندارد.
9. مرحله مجلس عقد، آخرین مرحله از مراحل قبل از عقد میباشد و اهمیت این مرحله ازین معلوم میگردد که عقد بیع بدون گذشتن ازین مرحله به میان نمی آید در حالیکه عقد بیع بدون گفتگو و چانه زنی صورت گرفته میتواند.
10. مجلس عقد، وحدت معنوی است این طور که تا زمانیکه بائع و مشتری خود را به چیزی که مجلس عقد را قطع مینماید مشغول نسازند و در محدوده زمانی و مکانی مجلس عقد قرار داشته باشند، مجلس عقد موجود میباشد.
11. مجلس عقد عبارت از مکان و زمانی میباشد که عاقدین در آن به انجام عقد مشغول میباشند و به ایجاب آغاز گردیده و به پایان یافتن اشتغال به انجام عقد خاتمه می یابد.
12. بعضی شروط انعقاد مجلس عقد مربوط به مکان بوده که عبارت از حاضر شدن عاقدین یکجا و یا یکی پس از دیگری میباشد و بعض دیگر مربوط به زمان میباشد که عبارت از مشغول شدن به عقد است.
13. مجلس عقد مکانی دارای حدود شنیداری و دیداری میباشد به این طریق که بائع و مشتری صدای یکدیگر را شنیده و اشاره یا فعل او را ببیند، در مقابل، مجلس زمانی دارای حدود مشخص میباشد که عبارت از مشغول شدن به بیع به اساس زمان و مکان میباشد.
14. حکمت مشروعیت مجلس عقد بیع این است که از طریق خیار های مختلف بائع و مشتری مورد حمایت قرار گیرند.
15. مهمترین شروط صیغه عقد اتحاد مجلس میباشد که به معنی ارتباط گرفتن ایجاب و قبول در یک مجلس میباشد و اتحاد مجلس این طور به میان میآید که بائع و مشتری در یک مجلس حاضر شوند و هر کدام آنها چیزی را که از دیگری صادر میشود بدانند و به موضوع بیع مشغول باشند و از موضوع عقد صراحتا یا ضمنا رجوع نکنند.

16. در برخی عقود اتحاد مجلس شرط نیست، مانند وصیت، وصایت و وکالت.
17. مجلس عقد بیع به مجرد ارتباط یافتن ایجاب و قبول به پایان نمی رسد بلکه خیار مجلس را نیز شامل میشود و به این ترتیب، مجلس عقد به تفرق جسمی، یا به قول، یا به فعل، یا به سکوتی که دلیل بر روی گرداندن از عقد شمرده شود و یا به تخایر خاتمه می یابد.
18. در صورت انجام عقد در میان دو شخص حاضر مجلس عقد به جدا شدن اختیاری هر یک از بائع و مشتری خاتمه می یابد ولی در صورت اجرای عقد در میان دو شخص غائب ترک کردن مجلس از طرف موجب اعتبار نداشته بلکه مجلس عقد به مفارقت موجب از مجلس به پایان می رسد.
19. ایجاب به سبب از دست دادن اهلیت یکی از عاقدین یا هر دوی آنها روی دیوانگی یا مرگ باطل میگردد.
20. پس از اینکه مجلس عقد به میان آمد، قابل حق خیار قبول را دارد و میتواند ایجاب را پذیرفته و یا رد نماید و همچنین موجب تا وقتی که قبول صادر نشده است حق خیار رجوع را دارد و برای هر دوی آنها خیار مجلس ثابت میگردد.
21. در صورت انجام عقد در میان دو شخص حاضر، خیار قبول از زمانی که قابل به ایجاب علم حاصل میکند آغاز گردیده و تا وقتی که موجب به قبول علم حاصل می نماید ادامه می یابد و خیار رجوع نیز همین قسم میباشد و در صورتی که عقد در میان دو شخص غائب انجام بیابد، خیار قبول از زمانی آغاز میگردد که قابل به ایجاب علم حاصل کند و تا هنگام صادر شدن قبول ادامه می یابد، ولی خیار رجوع تا وقت یکجا شدن رجوع موجب به اعلان قبول ادامه می یابد.
22. خیار مجلس حقی است که شریعت برای بائع و مشتری داده است که به اساس آن تا وقتی که بائع و مشتری در مجلس بیع قرار داشته باشند، عقد را فسخ و یا اجرا نموده میتوانند.
23. در جریان مجلس عقد، بالای عقد هیچ اثری مرتب نمی گردد؛ بنابراین ملکیت بدلین برای یکدیگر انتقال ننموده و حاصلات مبیع مربوط به بائع میباشد و تا پایان یافتن مجلس عقد، بالای عقد هیچ اثری مرتب نمی گردد.
24. برای اجرای عقد قبول نمودن فوری شرط نیست بلکه تا هنگامیکه در مجلس عقد قرار دارند و خود را به چیزی که مجلس را از نظر عرف قطع نماید مشغول نساخته اند، تأخیر نمودن قبول از ایجاب جایز است.
25. ختم خیار مجلس یا به قول صورت میگیرد مانند اینکه در ابتدا یا بعد از انعقاد عقد تخایر بکنند و یا به فعل صورت میگیرد مثل اینکه با جسم خود از مجلس جدا شوند و یا در مبیع تصرف صورت بگیرد ولی اگر به اکراه یا به سبب دیگر مانند ترس از درنده و یا سیل از همدیگر جدا شوند، خیار مجلس قطع نمیگردد.
26. در قانون مدنی افغانستان در مورد خیار مجلس حکمی وجود ندارد ولی در قانون قراردادهای تجارتي و فروش اموال برای عاقدین چه در مجلس حقیقتاً حاضر باشند و یا حکما حضور داشته باشند، خیار مجلس به عنوان مجلس خیار در نظر گرفته شده است.
27. مجلس عقد بیع در میان دو شخص حاضر عبارت از مجلسی است که بائع و مشتری در مجلس عقد به طور حقیقی حاضر باشند فرقی نمی کند که روبروی یکدیگر بوده و یا به

- قسمی از همدیگر فاصله داشته باشند که هر کدام آنها سخن دیگری را شنیده بتواند و یا اشاره مفهوم او را دیده بتواند.
28. برای شناخت پراکنده شدن از مجلس عقد، به عرف و عادت مردم مراجعه میشود؛ بنابراین هر چیزی را که مردم جدا شدن از مجلس بشمارند، مجلس عقد به آن قطع گردیده و آنچه را که پراکنده شدن ندانند، مجلس عقد را قطع نمی کند.
29. مجلس عقد در میان دو شخص غائب عبارت از مجلسی است که بائع و مشتری در یک مکان با هم نبوده و در میان آنها واسطه ای برای ارتباط موجود باشد، مانند رسول یا تلفون و یا دیگر وسائل ارتباطی.
30. در صورت انجام عقد در میان دو شخص حاضر، مجلس عقد به صادر شدن ایجاب آغاز گردیده ولی به مجرد صادر شدن قبول، بیع تمام نمی گردد، بلکه برای ارتباط یافتن ایجاب و قبول باید موجب صادر شدن قبول را بدانند و به این ترتیب، مکان تمام شدن عقد عبارت از مکان موجب میباشد (بر این حالت نظریه علم به قبول صدق میکند).
31. در صورت انجام عقد میان دو شخص غائب، مجلس عقد به دانستن قابل ایجاب را آغاز گردیده و به اعلان نمودن قبول از جانب قابل عقد تمام میگردد و در این صورت، مکان تمام شدن عقد عبارت از مکان قابل میباشد (بر این حالت نظریه اعلان قبول صدق میکند).
32. قانون مدنی افغانستان در مورد زمان تمام شدن عقد در میان دو شخص حاضر و همچنین در میان دو شخص غائب به نظریه علم به قبول عمل کرده است.
33. اجرای عقد توسط تلفون و وسائل مشابه آن مانند رادیو و تلویزیون، در صورتی که از طریق این وسائل پخش مستقیم صورت بگیرد، عقد در میان دو شخص حاضر شمرده شده و احکام مجلس عقد میان دو شخص حاضر بالای این حالت تطبیق میگردد.
34. در وسائل ارتباطی که لفظ را به طور غیر مستقیم انتقال میدهد مانند اینکه ایجاب در کاسیت و یا فلاش ثبت شده باشد و همچنین در وسائلی که مکتوب را انتقال میدهد مانند تلگراف، تلکس و فاکس، مجلس عقد، مانند اجرای عقد در میان دو شخص غائب میباشد.
35. در صورتی که عقد به واسطه اینترنت انجام بیابد و عاقدین توسط پوسته الکترونی عقد را انجام دهند و در میان ایجاب و قبول فاصله زیاد به میان آید، بالای این حالت احکام مجلس عقد میان دو شخص غائب تطبیق میگردد؛ ولی اگر پیام را فوراً به یکدیگر بفرستند و یا توسط تماس صوتی از طریق اینترنت عقد را انجام بدهند، اجرای عقد در این حالات مانند اجرای عقد توسط تلفون میباشد.
36. نظریه مجلس عقد یک مفکوره خالص اسلامی بوده و گرفته شده از قوانین معاصر نمی باشد؛ زیرا فقه اسلامی به این موضوع به دقت خاصی پرداخته است.

پیشنهادات

- در اخیر نکاتی چند به حیث پیشنهاد به اشخاص و مراجع ذیدخل ارایه میگردد.
- به نهاد های علمی-تحقیقی و به طور خاص به پوهنخی های شرعیات پوهنتون های کشور پیشنهاد میشود تا در قسمت ارایه بحث های مقایسوی میان شریعت و قانون طبق موازین تحقیقی معاصر به زبان های ملی کشور توجه خاص نموده و به این طریق، از یک سو افق دید جوانان و عامه مردم تحصیل کرده کشور را در قبال ثروت بزرگ احکام شرعی و قابلیت آن برای حل مشکلات جوامع فعلی باز نمایند و از سوی دیگر، مکلفیتی را که نظام، به خصوص بخش عدلی-قضایی آن بر دوش آنها گذاشته است، ادا نمایند.
 - به دولت و نهاد های قانون گذار کشور پیشنهاد میشود تا جهت ادای امانتی که این ملت رنج دیده به دوش آنها گذاشته اند، احکام فقه اسلامی را به زبان های ملی و قابل فهم برای مردم قانون گذاری نموده و به این ترتیب، از یک سو در اصدار حکم برای قضات تسهیل فراهم شود و از سوی دیگر، مردم به آسانی بتوانند به احکام قابل تطبیق در زندگی روزمره و دعاوی ایشان دسترسی یافته و در نتیجه، احترام لازم برای احکام قوانین نافذه توسط مردم حاصل شود.
 - و اخیرا به استادان و محصلین محترم پوهنخی های شرعیات کشور، به خصوص برای محصلین دوره ماستری آن، پیشنهاد میشود تا به مکلفیت شرعی و ملی خود متوجه گردیده و در راستای توضیح احکام شریعت اسلامی برای جامعه علمی و عامه مردم به شکل مقایسوی با احکام قوانین وضعی و به عبارات ساده و مطابق نیاز عصر، گام های عملی را بردارند تا از این طریق به مشکل بدگمانی عده قابل ملاحظه مردم نسبت به قوانین نافذه فعلی، رسیدگی نمایند که این مشکل بدون شک یکی از مشکلات عمده ای است که جامعه فعلی ما را متفرق ساخته و عده زیادی را وسیله دست دشمنان این مرز و بوم ساخته است.

فهرست مراجع و مصادر

1. القرآن الكريم.
2. ابن الهمام، كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي. (ب. ت). فتح القدير. (ب. ط). دار الفكر.
3. ابن تيمية، تقي الدين أحمد بن عبد الحلیم الحراني. (1416 هـ. ق). مجموع الفتاوى. تحقيق: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم. المدينة المنورة: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف.
4. ابن رشد، أبو الوليد، محمد بن أحمد. (1408 هـ). المقدمات الممهديات. تحقيق: الدكتور محمد حجي. الطبعة الأولى. دار الغرب الإسلامي: بيروت - لبنان.
5. ابن عابدين، محمد أمين بن عمر. (1412 هـ. ق). رد المحتار على الدر المختار. الطبعة الثانية. بيروت: دار الفكر.
6. ابن عبد البر، أبو عمر يوسف بن عبد الله بن محمد. (1387 هـ. ق). التمهيد لما في الموطأ من المعانى والأسانيد. تحقيق: مصطفى بن أحمد العلوي و محمد عبد الكبير البكري، (ب. ط). المغرب: وزارة عموم الأوقاف والشؤون الإسلامية.
7. ابن قدامة، شمس الدين عبد الرحمان بن محمد بن أحمد. (1415 هـ. ق). الشرح الكبير. تحقيق: عبد الله بن عبد المحسن التركي و عبد الفتاح محمد الحلو. الطبعة الأولى. القاهرة: هجر للطباعة والنشر والتوزيع والإعلان.
8. ابن قدامة، عبد الله بن قدامة المقدسى أبو محمد. الكافي في فقه أحمد بن حنبل. تحقيق زهير الشاويش، الطبعة الخامسة، المكتب الإسلامى: بيروت.
9. ابن قدامة، موفق الدين عبد الله بن أحمد المقدسى. (1388 هـ. ق). المغني. (ب. ط). مكتبة القاهرة.
10. ابن قيم الجوزية، شمس الدين محمد بن أبي بكر. (1423 هـ. ق). إعلام الموقعين عن رب العالمين. تحقيق: أبو عبيدة مشهور بن حسن آل سلمان. الطبعة الأولى. المملكة العربية السعودية: دار ابن الجوزي.
11. ابن ماجة، أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني. (ب. ت). سنن ابن ماجة. تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي. دار إحياء الكتب العربية.
12. ابن مفلح، إبراهيم بن محمد بن عبد الله (1404 هـ. ق). النكت والفوائد السنية على مشكل المحرر. الطبعة الثانية. الرياض: مكتبة المعارف.
13. ابن مفلح، إبراهيم بن محمد بن عبد الله. (1418 هـ. ق). المبدع في شرح المقنع. الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
14. ابن منظور، جمال الدين محمد بن مكرم. (1414 هـ. ق). لسان العرب. الطبعة الثالثة. بيروت: دار صادر.
15. ابن نجيم، زين الدين بن إبراهيم. (1419 هـ. ق). الأشباه والنظائر على مذهب أبي حنيفة النعمان. وَضَعُ الحواشي وَتَحْرِيجُ الأحاديث: زكريا عميرات. بيروت: دار الكتب العلمية.
16. ابن نجيم، زين الدين بن إبراهيم. (ب. ت). البحر الرائق شرح كنز الدقائق ومنحة الخالق وتكملة الطوري. الطبعة الثانية. دار الكتاب الإسلامي.
17. أبو داود، سليمان بن الأشعث السجستاني. (ب. ت). سنن أبي داود. تحقيق: محمد محيي الدين عبد الحميد. صيدا، بيروت: المكتبة العصرية.

18. الأحكام الفقهية للتعامل بالإنترنت، مجلة بحوث و دراسات، ندوة البركة التاسعة عشرة للاقتصاد الإسلامي، مكة المكرمة 7 - 8 رمضان 1421 هـ.
19. الأنصاري، زكريا بن محمد. (ب. ت). أسنى المطالب في شرح روض الطالب. (ب. ط). دار الكتاب الإسلامي.
20. البابرّي، أكمل الدين محمد بن محمد الرومي. (ب. ت). العناية شرح الهداية. (ب. ط). دار الفكر.
21. البجيرمي، سليمان بن محمد بن عمر. (1415 هـ. ق). حاشية البجيرمي على الخطيب. (ب. ط). دار الفكر.
22. البخاري، أبو عبدالله محمد بن إسماعيل. (1422 هـ. ق). الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم □ وسننه وأيامه. تحقيق: محمد زهير بن ناصر الناصر. الطبعة الأولى. دار طوق النجاة (مصورة عن السلطانية بإضافة ترقيم محمد فؤاد عبد الباقي).
23. بدران، ابو العينين. تاريخ الفقه الإسلامي و نظرية الملكية والعقود. (ب. ط). بيروت: دار النهضة العربية.
24. البركتي، محمد عميم الإحسان المجددي (1407 هـ. ق). قواعد الفقه. الطبعة الأولى: الصدق پبلشرز، كراچي.
25. برهم، نضال إسماعيل. (2005م). أحكام عقود التجارة الالكترونية. الطبعة الأولى: دار الثقافة، عمان.
26. البلخي، نظام الدين وجماعة. (1310 هـ. ق). الفتاوى الهندية. الطبعة الثانية. دار الفكر.
27. البهوتي، منصور بن يونس. (ب. ت). كشاف القناع عن متن الإقناع. (ب. ط). دار الكتب العلمية.
28. التهانوي، محمد بن علي بن القاضي محمد حامد. (1996م). موسوعة كشاف اصطلاحات الفنون والعلوم. تحقيق: علي دحروج. نقل النص الفارسي إلى العربية: عبد الله الخالدي. الترجمة الأجنبية: جورج زيناتي. الطبعة الأولى. بيروت: مكتبة لبنان ناشرون.
29. الجرجاني، الشريف علي بن محمد. (1403 هـ. ق). التعريفات. الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
30. الجصاص، أبوبكر أحمد بن علي الرازي الحنفي. (1415 هـ / 1994م). أحكام القرآن. تحقيق: عبد السلام محمد علي شاهين. الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
31. جماعة من كبار اللغويين العرب بتكليف من المنظمة العربية للتربية والثقافة والعلوم: (ب. ت). المعجم العربي الأساسي. (ب. ط).
32. الجنكو، علاؤ الدين بن عبد الرزاق. (1423 هـ. ق). التقابض في الفقه الاسلامي و أثره على البيوع المعاصرة. الطبعة الأولى: دار النفائس، الأردن.
33. الجوهري، ابو نصر اسماعيل بن حماد. (1407 هـ. ق). الصحاح تاج اللغة و صحاح العربية. تحقيق: أحمد عبد الغفور عطار. الطبعة الرابعة. بيروت: دار العلم للملايين.
34. حسين، فاروق سيد (1425 هـ. ق). عقد المؤتمرات من بعد بالصوت والصورة والتلفون المرئي. الطبعة الأولى: هلال للنشر والتوزيع.
35. الحسيني، عماد الدين خلف. (2000م). عالم الاتصالات بين الماضي والحاضر والمستقبل. الطبعة الأولى: مركز الأهرام للترجمة والنشر، القاهرة.

36. الحصني، تقي الدين أبي بكر بن محمد الحسيني. (1412هـ. ق). كفاية الأخيار في حل غاية الاختصار. تحقيق: علي عبد الحميد بلطه جي و محمد وهبي سليمان. الطبعة الأولى: دار الخير، بيروت.
37. الخطاب، شمس الدين محمد بن محمد الرُّعيني. (1412 هـ. ق). مواهب الجليل في شرح مختصر خليل. الطبعة الثالثة. دار الفكر.
38. د. أسامة أبو الحسن. (2002م). التعاقد عبر الإنترنت. (ب. ط). دار الكتب القانونية مصر.
39. د. حجاب، محمد منير، (2004م). المعجم الإعلامي. الطبعة الأولى: دار الفجر، القاهرة.
40. د. سوار: الشكل في الفقه الاسلامي، الطبعة الثانية، مكتبة دار الثقافة للنشر والتوزيع: عمان، 1998م.
41. د. محمد نجيب عوضين. (1422هـ. ق). نظرية العقد في الفقه الإسلامي. الطبعة الأولى: دار النهضة العربية، القاهرة.
42. الدبّو، حكم إجراء العقود بآلات الإتصال الحديثة. مجلة المجمع، المجلد الثاني، الدورة السادسة، 1410هـ. 1990م.
43. الدسوقي، محمد بن أحمد بن عرفة. (ب. ت). حاشية الدسوقي على الشرح الكبير. (ب. ط). دار الفكر.
44. دهخدا، علي اكبر. (2009 م). لغت نامه. روایت چهارم (لوح فشرده). دانشگاه تهران. ماده عرف.
45. الذهبي، شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد. (1405هـ. ق). سير أعلام النبلاء. تحقيق: مجموعة من المحققين بإشراف الشيخ شعيب الأرنؤوط، الطبعة الثالثة. مؤسسة الرسالة.
46. الرحيباني، مصطفى بن سعد بن عبده. (1415 هـ. ق). مطالب أولي النهى في شرح غاية المنتهى. الطبعة الثانية. المكتب الإسلامي.
47. رشدي، د. محمد السعيد. (1996م). التعاقد بوسائل الإتصال الحديثة (مع التركيز على البيع عبر المسافات والبيع بالتلفزيون). الطبعة الأولى: جامعة الكويت.
48. الرملي، شمس الدين محمد بن أحمد. (1404 هـ. ق). نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج. بيروت: دار الفكر.
49. الزحيلي، د. وهبة، (1410هـ. ق). حكم اجراء العقود بآلات الاتصال الحديثة، مجلة المجمع الفقهي الإسلامي. الدورة السادسة، العدد السادس.
50. الزحيلي، وهبة بن مصطفى. (ب. ت). الفقه الإسلامي وأدلته. الطبعة الرابعة. دمشق: دار الفكر.
51. الزرقا، مصطفى أحمد. (1418 م). المدخل الفقهي العام. الطبعة الأولى. دمشق: دار القلم.
52. الزرقاني، عبد الباقي بن يوسف. (1422 هـ. ق). شرح الزرقاني على مختصر خليل وحاشية البناني. تحقيق: عبد السلام محمد أمين. الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
53. الزركلي، خير الدين بن محمود بن محمد. (2002 م). الأعلام للزركلي. الطبعة الخامسة عشر. دار العلم للملايين.
54. زيدان، عبد الكريم. (ب. ت). المدخل لدراسة الشريعة الاسلامية. (ب. ط). اسكندرية: دار عمر بن الخطاب.

55. السرخسي، شمس الأئمة محمد بن أحمد. (1414 هـ. ق). المبسوط. (ب. ط). بيروت: دار المعرفة.
56. سلامة: د. عبد الحافظ محمد، (1418 هـ. ق). وسائل الاتصال والتكنولوجيا في التعليم. الطبعة الثانية: دار الفكر، عمان.
57. السمرقندي، محمد بن أحمد بن أبي أحمد. (1414 هـ. ق). تحفة الفقهاء. الطبعة الثانية. بيروت: دار الكتب العلمية.
58. السند، د. عبد الرحمان بن عبد الله. الأحكام الفقهية للتعاملات الإلكترونية، الحاسب الآلي و شبكة المعلومات (الإنترنت). الطبعة الأولى: دار الوراق و دار النيريين، بيروت، الرياض، دمشق.
59. السنهوري، عبد الرزاق أحمد. (ب. ت). الوجيز في شرح القانون المدني. (ب. ط). القاهرة: دار النهضة العربية.
60. السنهوري، عبد الرزاق أحمد. (ب. ت). الوسيط في شرح القانون المدني. بيروت: دار إحياء التراث العربي.
61. السنهوري، عبد الرزاق أحمد. (ب. ت). مصادر الحق في الفقه الإسلامي. تحقيق: مكتب التحقيق بدار إحياء التراث العربي. الطبعة الأولى. بيروت: دار إحياء التراث العربي.
62. سوار، وحيد الدين التعبير عن الإرادة في الفقه الإسلامي (دراسة مقارنة بالفقه الغربي). (1979م). الطبعة الثانية: الشركة الوطنية للنشر والتوزيع، الجزائر.
63. السيوطي، جلال الدين عبد الرحمن بن أبي بكر. (1411 هـ. ق). الأشباه والنظائر. الطبعة الأولى. دار الكتب العلمية.
64. الشاطبي، إبراهيم بن موسى. (1417 هـ. ق). الموافقات. تحقيق: أبو عبيدة مشهور بن حسن آل سلمان. الطبعة الأولى. دار ابن عفان.
65. شبير، محمد عثمان. (1430 هـ). المدخل إلى فقه المعاملات المالية. الطبعة الثانية. الأردن: دار النفائس للنشر والتوزيع.
66. الشربيني، الخطيب محمد بن أحمد. (1415 هـ. ق). مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج. الطبعة الأولى. دار الكتب العلمية.
67. الشوكاني، محمد بن علي بن محمد. (1413 هـ. ق). نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار. تحقيق: عصام الدين الصبابطي. الطبعة الأولى. مصر: دار الحديث.
68. الشيرازي، إبراهيم بن علي بن يوسف الفيروز آبادي (1403 هـ. ق). التبصرة في أصول الفقه. الطبعة الأولى. تحقيق: د. محمد حسن هيتو، دمشق: دار الفكر.
69. الصاوي، أبو العباس أحمد بن محمد الخلوتي. (ب. ت). بلغة السالك لأقرب المسالك. (حاشية الصاوي على الشرح الصغير). (ب. ط). دار المعارف.
70. الصنعاني، أبو بكر عبد الرزاق بن همام. (1403 هـ. ق). المصنف. تحقيق: حبيب الرحمن الأعظمي. الطبعة الثانية. الهند: المجلس العلمي.
71. العثماني، محمد تقي بن محمد شفيع. (1436 هـ. ق). فقه البيوع على المذاهب الأربعة مع تطبيقاته المعاصرة مقارنة بالقوانين الوضعية. الطبعة الأولى: كراتشي، مكتبة معارف القرآن.
72. العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر. (1379 هـ. ق). فتح الباري شرح صحيح البخاري. ترقيم: محمد فؤاد عبد الباقي. تحقيق: محب الدين الخطيب. بيروت: دار المعرفة.

73. العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر. (1392 هـ. ق). الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة. تحقيق: محمد عبد المعيد ضان. الطبعة الثانية. حيدر آباد، الهند: دائرة المعارف العثمانية.
74. العطار، عبد الناصر توفيق، (ب. ت). أحكام العقود في الشريعة الإسلامية والقانون المدني (عقد البيع). (ب. ط) دار السعادة.
75. العظيم آبادي، شرف الحق محمد أشرف بن أمير. (1415 هـ. ق). عون المعبود شرح سنن أبي داود. ومعها حاشية ابن القيم: تهذيب سنن أبي داود وإيضاح علله ومشكلاته، الطبعة الثانية. بيروت: دار الكتب العلمية.
76. عقلة، محمد إبراهيم. (1406 هـ. ق). حكم اجراء العقود بوسائل الاتصال الحديثة الهاتف، البرقية، التلكس في ضوء الشريعة والقانون. الطبعة الأولى. عمان: دار الضياء للنشر والتوزيع.
77. علي حيدر، خواجه أمين أفندي. (1411 هـ. ق). درر الحكام في شرح مجلة الأحكام. تعريب: فهمي الحسيني. الطبعة الأولى. دار الجيل.
78. عليش، أبو عبد الله محمد بن أحمد. (1409 هـ. ق). منح الجليل شرح مختصر خليل. (ب. ط). بيروت: دار الفكر.
79. العيني، بدر الدين محمود بن أحمد. (1420 هـ. ق). البناية شرح الهداية. الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
80. الفيروزآبادي، مجد الدين محمد بن يعقوب. (1426 هـ. ق). القاموس المحيط. تحقيق: مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة بإشراف: محمد نعيم العرقسوسي. الطبعة الثامنة. بيروت: مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزيع.
81. الفيومي، أحمد بن محمد الحموي. (ب. ت). المصباح المنير في غريب الشرح الكبير. بيروت: المكتبة العلمية.
82. قدري باشا، محمد. (1308 هـ. ق). مرشد الحيران إلى معرفة أحوال الإنسان في المعاملات الشرعية على مذهب الإمام الأعظم أبي حنيفة النعمان. بولاق، القاهرة: المطبعة الكبرى الأميرية.
83. القرطبي، شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد. (1384 هـ. ق). الجامع لأحكام القرآن. تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش. الطبعة الثانية. القاهرة: دار الكتب المصرية.
84. القره داغي، د. علي محي الدين. (1412 هـ. ق). حكم إجراء العقود بآلات الاتصال الحديثة على ضوء قواعد الفقه الإسلامي، الطبعة الأولى: مؤسسة الرسالة، عمان.
85. القليوبي، أحمد بن أحمد بن سلامة وأحمد البرلسي عميرة. (1415 هـ. ق). حاشيتا قليوبي وعميرة. (ب. ط). بيروت: دار الفكر.
86. الكاساني، علاء الدين أبو بكر بن مسعود. (1406 هـ. ق). بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع. الطبعة الثانية. دار الكتب العلمية.
87. كحالة، عمر بن رضا. (ب. ت). معجم المؤلفين. بيروت: دار إحياء التراث العربي.
88. لجنة مكونة من عدة علماء وفقهاء في الخلافة العثمانية. (ب. ت). مجلة الأحكام العدلية. تحقيق: نجيب هوويني. آرام باغ، كراتشي: نور محمد، كارخانه تجار كتب.
89. الماوردي، علي بن محمد بن محمد بن حبيب (1419 هـ. ق). الحاوي الكبير في فقه مذهب الإمام الشافعي. تحقيق: علي محمد معوض و عادل أحمد عبد الموجود. الطبعة الأولى. دار الكتب العلمية.

90. المبيضين، عبد الرحمان محمد. (1989م). دراسات فى وسائل الاتصالات. (ب. ط). عمان.
91. المتنى، نذير. (1994م). أجهزة الفاكس FAX، استخدام و صيانة. الطبعة الأولى: مركز الموسوعة الالكترونية، دمشق. (ب. ت).
92. مجاهد. د. أسامة أبو الحسن. استخدام الحاسب الآلى فى المجال القضائى بمحكمة باريس الابتدائية. مجلة القضاة، عدد يناير - يونيو 1990م.
93. مجلة بحوث و دراسات: مجلد 31، شماره دوم، (2004م).
94. مجمع اللغة العربية بالقاهرة. (ب. ت). المعجم الوسيط. (ب. ط). دار الدعوة.
95. مجموعة من المؤلفين. (1419 هـ. ق). الموسوعة العربية العالمية. الطبعة الثانية. المملكة العربية السعودية: مؤسسة أعمال الموسوعة للنشر والتوزيع.
96. المحلى، جلال الدين محمد بن أحمد بن محمد. (ب. ت). شرح المحلى على منهاج الطالبين مع حاشيتي قليوبي و عميرة. (ب. ط).
97. مذكور، محمد سلام. (1425 هـ. ق). نظرية العقد. (ب. ط). دار الكتاب العربي الحديث.
98. المرادوي، علاء الدين أبو الحسن علي بن سليمان. (ب. ت). الإنصاف في معرفة الراجح من الخلاف. الطبعة الثانية. دار إحياء التراث العربي.
99. المرغينانى، أبو الحسن علي بن أبى بكر، (ب. ت). الهداية في شرح بداية المبتدى. تحقيق: طلال يوسف. الطبعة الأولى. دار إحياء التراث العربي.
100. المعجم الجامع في تراجم المعاصرين (ص: 341، به شماره گذارى خودكار كتابخانه شامله).
101. المنهاجى، محمد بن أحمد الأسيوطى. (1417 هـ). جواهر العقود و معين القضاة والموقعين والشهود. تحقيق: مسعد عبد الحميد محمد السعدينى، الطبعة الأولى. بيروت: دار الكتب العلمية.
102. الموصلى، عبد الله بن محمود بن مودود. (1356 هـ. ق). الاختيار لتعليل المختار. مع تعليقات: محمود أبو دقيقة. القاهرة: مطبعة الحلبي.
103. مومنى، د. بشار طلال. (1425 هـ. ق). مشكلات التعاقد عبر الانترنت (دراسة مقارنة). الطبعة الأولى: عالم الكتب الحديثة، اربد، الأردن.
104. النسائي، أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب الخراساني. (1406 هـ. ق). المجتبى من السنن = السنن الصغرى للنسائي. تحقيق: عبد الفتاح أبو غدة. الطبعة الثانية. حلب: مكتب المطبوعات الإسلامية.
105. النووى، أبو زكريا محيى الدين يحيى بن شرف. (ب. ت). المجموع شرح المهذب. (ب. ط). دار الفكر.
106. النووى، أبو زكريا محيى الدين يحيى بن شرف. (1412 هـ. ق). روضة الطالبين وعمدة المفتين. تحقيق: زهير الشاويش. بيروت/ دمشق/ عمان: المكتب الإسلامى.
107. النيسابوري، أبو الحسن مسلم بن الحجاج القشيري. (ب. ت). المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم. تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي. بيروت: دار إحياء التراث العربي.
108. وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية بدولة كويت. (1414 هـ - 1994م) الموسوعة الفقهية الكويتية. الطبعة الأولى. مصر: مطابع دار الصفوة.
109. وزارت عدليه افغانستان. (1336 هـ. ش). «قانون تجارت» جريده رسمى. شماره (89).

110. وزارت عدلیه افغانستان. (1355/10/15 هـ. ش). «قانون مدنی». جریده رسمی. شماره (353).

111. وزارت عدلیه افغانستان. (1393/7/28 هـ. ش). «قانون قراردادهای تجارتي و فروش اموال». جریده رسمی. شماره (1150).

112. هارون، د. محمد صبری (1419 هـ. ق). أحكام الأسواق المالية (الأسهم والسندات)، ضوابط الانتفاع والتصرف بها فی الفقه الإسلامي. الطبعة الأولى: دار النفائس، الأردن.

113. الهیته، د. عبد الرزاق رحیم. (1421 هـ. ق). حکم التعاقد عبر أجهزة الاتصال الحديثة فی الشريعة الإسلامية. الطبعة الأولى: دار البیارق، عمان.

114. بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

115. پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

116. و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

117. salamresearchcentre@salam.edu.af